

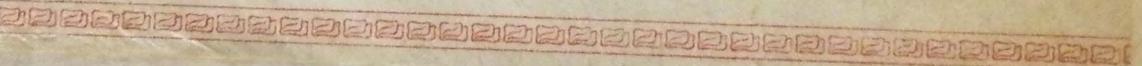
І ВІСЬ

ПРИСВЯТА

Листопадській повстанчій групі 1921 р.
на Волині.

В И Д А Н Н Я
Культурно-Освітнього відділу 6-ої Стрілецької дивізії.

До наших Повстанців-Героїв, що себе в жертву
віддали для Батьківщини.

Клохотно голови наші перед найбільшою жертвою, яку
Ви зробили для нашої справи! Подяку складалмо Вам, що
визнали, як треба стояти за парід свій! Пошану віддасмо
Вам за зразок, як треба міряти наші тернисті шляхи! І Вас
прохасмо—прилиньте з широким стенив України, з непро-
ходимих лісів нашої Волині і ввійдіть в нашу змучену душу!
Додайте нам сил побороть всі перешкоди на нашім шляху
і дійти до вирішної, завітної мети—до Вільної, Соборної
Української Держави, або в потребі піти Вашими слідами!

Громада Старшин 6-ої Стрілецької дивізії.

З М І С Т.

	Стор.
1. На руїнах.	5
2. Кілька слів про повстанчу Групу на Україні осінню 1921-го року.—Сот. Гладкий.	7
Вступ.	7
Тло повстання.	8
Повстанча Група, її склад і виправка.	8
Наші герої.	9
Боротьба з природою.	10
Тернистий шлях.	11
3. Невідомі Герої.	17
4. Сотник Володимир Стефанишин.—Р. С.	19
5. Козак Сичук, вірш.—Підполк. С. Григоряк.	21
6. Хорунжі Соколовський і Васильїв.	25
7. Дума про похід на Україну, поема.—Сот. М. Битинський.	27
8. Я мушу! Корот. оповід.—Пор. Хухлій-Липовецький.	39
9. Три моменти—Сот. Гладкий.	42
10. Сотникові Волод. Стефанишинові, вірш.— Підполк. С. Григоряк.	47
11. І мруть борці, за правду і свободу...—Сот. Костюченко.	48
12. Криваві жертви гнобителя України. Ревстр розстріляних.	50

Помилка в друку:

На сторінці 9 й і рядок з гори: написано „скорострілів
Махіта“, має бути „скорострілів Махіт-а“.

На руїнах. Наша країна, після великої всесвітньої війни, а потім війни з „братніми“ народами на власній землі за свою незалежність, перемінилась у фактичну повну руїну життя і то так з матеріального, як і з морального боку. Боротьба за незалежність краю ще далеко не скінчена, а на тлі його страшної руїни, поруч з хабаззям чужинецького наносного насіння, пробиваються на денне світло чудні квітки пориву народнього духа,—понад глуху, закляту боротьбу, виривають незрівнані подвиги маленьких горсток смільчаків, що не вагаються, мало не голіруч, йти на ворожі гармати і своєю завзятістю, справністю, самопожертвою і жорстокістю пригадувати ворогові, що не у своє заліз, та що зближається кінець його пануванню.

Група таких смільчаків-героїв появилася в листопаді минулого року у Волинських лісах і понесла більшість своїх молодців на жертвенник Батьківщини, як кроваві жертви страшної судьби народу. В Групі тій і наших старшин та козаків з нашої дівізії було чимало. І цій то Групі, рідній нам по душі і близькій по переносуванню трудів спільної військової служби, присвячуємо цю невеличку книжечку.

Україна знемогає четвертий рік у завзятих кривавих змаганнях до свого вільного життя. На тлі цих змагань проявляються цілі гуртки звязаних з собою людей, незлічима число одиниць, що видвигаються понад сіру масу і зрощуючи поле бою своєю кровю, збогачує нашу історію незрівнаними геройськими вчинками.

Кожний геройський вчинок має під собою певний підклад і в більшості спирається на останній життєвий ефект, який є товчком до цього вчинку. Але ж є героїство, яке заздалегідь є обдумане, яке без згляду на умовини виступає на арену життя і свідчить не про момент, а про ціле минуле, про епоху життя.

І з тої другої вихідної точки мусимо виходити, коли хочемо оцінити геройський вчинок наших товаришів по службі в рядах листопадової повстанчої Групи 1921 р. на Волині і часточки їх в Базарі.

Судьба нашої Батьківщини викинула чимало її синів далеко за свої межі і поставила в страшні умовини фізичного й душевного завмірання. Тяжке життя за дротами підкопує у них сили фізичні, а відірваність від свого рідного й нелепність, що з ним, точить червом їх сили моральні. Доходить до того, що люде самі для себе не находять вищої назви, як—живі трупи. Одиноке, що підтримує їх при життю—це надія на зміну умовин, це захована на глибокі думі віра у святу свою справу, в її побіду.

Серед таких умовин будьте поблажливі в осуді людей! Ваш осуд може бути дуже несправедливим і передвчасним! Ці люде, що плазунами повзають за дротами, здібні на великі діла, коли дати їм крила волі!

Наші герої цього доказали. Перетомлені таборовим життям і змучені тугою за Батьківщиною, снувались мов тіні поміж бараками, а їх найблизча рецента була—відпочинок на волі.

Але ж судьба намітила їм задалегідь шлях вищий. Вона провадила їх систематично й послідовно до того, до чого довела. Вони були назначені для того, щоби стати зразком для своїх сучасників і для майбутніх поколінь,—щоби своєю смертю задокументувати волю свого народу.

Їх не питались—хочете, чи не хочете. Їм не ставили до вибору—дальшого повільного завмірання за дротами або явної загибелі для добра справі. Вони були не окремі одиниці, а члени невеличкого родинного гуртка, що кориться волі свого вождя, який закликав їх на життя у вільній Батьківщині, або на геройську смерть для неї. Його воля—їх воля і обов'язок. Покірні цій волі, вони з одушевленням пішли на життя і в потребі з гордістю прийняли смерть. Він наказав їм, а його наказ, це потреба нашої святої справи.

Їх це зломилла неволя. Їх не заманило життя і добробут з рук ворога.

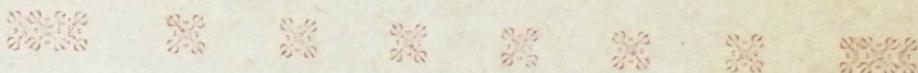
Всього найкращого сорожого в життям замало, щоб дорівнати розкоші смерті для свого.

До вчинку їхнього склонили їх не хвилиний ефект,—не зовнішні підбадьоруючі явища. Вони до цього були готові з хвилею, коли стали в ряди борців за визволення Батьківщини; вони леділяли думку про свій вчинок за дротами і в поході на Київ і у відвороті і знов за дротами і серед

труднощів повстанчих зимових походів і в боях з ворогом і днем і ніччю і в сні і на яві.

Цей вчинок був нерозлучний з їхнім кожною „Я“, бо цього вимагало те, чим просякло те „Я“, що стало необхідною його потребою — вільне життя народу.

Вони спокійно можуть відпочивати. Своє діло вони зробили, а для довершення їхнього завдання осталися їхні товариші, що теж на вибір здаватися не будуть. Їх шлях намічений, а над кінцем шляху видніється кривавий напис ЖИТТЯ—або СМЕРТЬ!

Кілька слів про повстанчу Групу на Україні осіною 1921-го року.

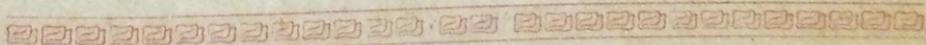
(По матеріалах учасників).

Вступ.

Один з етапів останнього періоду активної вивольної боротьби українського народу за суверенність і соборність Батьківщини, це повстанчий рух на Україні, а з окрема листопадовий рейд частин української армії в 1921 році.

З різних боків можна підступати до критичного розгляду цього походу; можна додавати й відіймати доцільності, підготовки, плявового переведення, реальних наслідків його, алеж всі думки сходяться до одного висновку, коли розглядати сам похід, як могутній, героїчний подвиг його учасників,— подвиг, який є знаменником суми невідрадних, безпросвітних всіх обставин, що входять тут в рахунок, а в котрих опинилися представники збройної сили, цього першого й найважливішого чинника державної думки нашого народу.

І зовсім не дивно для нас, що подібного „жесту“ не розуміють за браком бажання,— не можуть розуміти люде, незацікавлені в нашій святій справі, або зацікавлені в її негативнім для нас висліді, будь це ворожий для нас елемент московський, будь вороже неутральні для нас інші сусіди, будь заняті своїми пекучими спра-

вами quasi союзники, будь вкінці старі хазяїни земської кулі—західньо-європейські держави. Натомість дивує не мало цинічна „геніяльність“ декого з наших, які, після довершеного вчинку, найшли й розум і помисли і навіть пророчий ум, як що хочете, для негативної оцінки того вчинку, а які ще недавно горіли солом'яним вогнем в надіях, які обіцували їм тепле життя.

Тло повстання.

Переможені в нерівній боротьбі з північним наїзником—червоними Москвинами, переходять рештки української національної армії свої кордони і попадають до таборів інтернованих в Польщі, Румунії і Чехословаччині. Ворог большевик ще раз сідає на знищену країну, висуває нові, навіть заманчіві кличі, а в суті річі нищить на право й на ліво, не перебіраючи засобами, все національне на полі політичного, економічного й культурно-духового життя.

Сита Пирговою побідою Антанта вилузує тяжкі і загноєні рани після чотирьох-річної борні і—спить на вулькані.

Політичні діти, наша дипломатія й наші партії, перелякані гарчанням червоної собаки, яку самі заманили до хати, приютились під чужими тинами і в жалю за теплою хатою, слиняво з роснуки кусаються місто спільними, дружніми зусиллями вигнать собаку.

А все це разом вороги успіху нашої справи.

На таким тлі горить на Україні повстання.

Повстанча Група, її склад і виправка.

Одною з повстанчих груп являється відділ частин армії У. Н. Р., яка появляється 6-го листопаду, 1921-го року в Волинських лісах під м. Коростенем. Група ця, около 1000 чоловік, при одній третині старшин і урядовців всіх рангів та 2-ох третіх випробованого й загартованого в боях козацтва, по своєму завданню, організувалась не в бойові одиниці, а радше в апарати кадрів (!) майбутніх частин армії. Зброї по нинішніх вимогах військової техніки, хоч би тільки большевицької, у неї не було. Зброя складалась з 400 рушниць петроградських заводів з 1920 р., нестріляних і вартости досвідченої ще в 1920 р., скорострілів Colta без всяких запасових

частин, та 6 справних скорострілів Махіта; як що взяти на увагу вартість у піхотинця шабляки й піки, то про них і згадувать нічого, що вони були. Окреме значіння і признання належиться ручним гранатам і підривному матеріялові. Це одно заслуговувало в Групі на увагу.— По-за тим—польового вираження—ніякого; коней 10 штук; пересічно 45 відсотків босих і 30 відсотків козаків без плащів, а решта в паперовім лахміттю. Ось це все, що мали учасники повстанчого рейду.

По родові зброї—була це піхота, хоч були й кіннотчики й добрі гарматчики, які однак, за браком відповідного вираження, прийняли вигляд дешевого й простого піхотинця й жартуючи богатіли думкою: „пуля—дура, штик богатир“. Одне, чим була Група богата, це бодрий дух, повна відданість справі, готовість на саможертву. І тільки це було тим сильним чинником, що перевів Групу через всі труднощі походів і боїв, через всі нещастя, які приносила непогода і морози, які ускладнювались на кожному кроці ворогом, що йшов Групі по пятах.

Намі герої.

Оцінку дійсного героїства ми давно забули. Геройство—це випадки, за які колись чіпляли на груди героїв золоті й срібні хрести, медалі. В нас таких випадків не було. Що для когось представляє героїство—у нас це буденьщина для наших героїв.—у нас це предмет критичних осудів для „героїв“ тилу.

Погляньте на образ: Ціла Україна залита ворогом. Головні сили сконцентровані як раз на Україні. В розпорядженні ворога багатства широких, незміримих просторів колишньої російської імперії; в його розпорядженні фабрики й заводи, що працюють для війська, у його ж і вся зброя і вся виправка, яку прислала йому Антанта через посередників—Денікіна, Врангля, Колчака, Юденіча. У його, хоч і знищене, але все військово майно колишньої 20-мільонової рос. армії. І йому на зустріч йде Група наших повстанців: Всіх 1000 чоловік; хто з рушницею, хто з шаблякою, хто з пікою, хто в дияривих черевиках, хто в лаптях, а хто то й босо; хто в шинелі, хто без неї, хто краце одітий, а хто то й зовсім нагий. Набої в кишені, річі в звичайнім селянським мішку, на голові найрізніщі види шапок літніх і зимових. А на дворі

листопад з дощами, непролазними болотами, снігом, морозами і дрітими своїми вигодами.

І ця ґрунка сміло ступав вперед на зустріч невідомого, непевного завтра. Коли б йшла вона не розуміючи, що робить, куди йде, чому на зустріч—їй назва позбавленої розсудку,—ґрупи варіятив. Але ж у них свідомість! У них брак найменшого страху перед видимою загибеллю! Вони йдуть, і йдуть свідомо не на ешафот, де разом увірветься їх нитка життя; вони йдуть свідомо на катування, в яких не поскупилися для них ворог, в яких щедрою буде й сама природа.—Чи хочете, з поміж них вибрати героїв? При самій цій думці ви негідні згадувати імені тих святих лицарів, кристальних вихованців слави нашої славної запоріжської сіроми, тих заслужених носителів духа нашого українського народу. (Хто був не пара їм, той на самім порозі пекельного шляху завернувся).

В цьому відношенню ніхто з нами зрівнатись не може, як ніхто не примушений так дорого оплачувати своє визволення з під чужого ярма.

Боротьба з природою.

До 6-го листопаду природа вже всіла підготуватись до наступу. Затягнене осінніми хмарами небо, сірий день, густа їдка мрака, наводили на сумні вигляди. Дня 6-го наступ той був вже в розгарі. На фоні попередніх днів починає падати осінній, пробираючий до кости, холодний дощ; 7—XІ падає сніг напів з дощем; 9—XІ. вечером бере мороз, а північно-східний вітер, неначе б большевикам був слухняний і ними навмисне висланий, мече просто в вічі метелицею, заціплює обличчя, не дозволяє перед себе дивитись; з 10 на 11—XІ. мороз кріпшає і дає відпочинок метелиці, але ж не на стільки стинає різмоклий ґрунт, щоб можна було йти по-верх болота; не кріпка шкаралупа ломиться і все бродить непролазною грязюкою. 12—XІ мороз з метелицею, а 14—XІ. мороз зростає понад 20 степенів. І з того часу, змінюючись незначно, мороз зі сильнішою чи слабішою метелицею провозжає повстанців аж до кордонів Польщі, хто туди наїр'явився. Снігу впало на землю стільки, що через завій не можна було проходити через села і необхідно було минати їх полями по-за селами.

Всьому цьому сприяв ще й сам ґрунт, який під впливом дощів славить Волинь її непролазними болотами, і

рівнина, яка виключає спад води і осушку шляхів,— дбайлива господарка давнього російського уряду, що не дбав о добрі шляхи на Україні, і вкінці— мала сила Групи, яка мусіла часто і з тих поганих шляхів сходити на мавіви, щоби не попастися ворогові.

В результаті козацтво обмокле, без можливости донебудь огрітися і осушитися; смертельно перевтомлене від бродження по тяжких шляхах, та після неспаних ночей, з величезною вереницею підвід з хворими, раненими й з відмороженими ногами, яких на день 13-го лист, налічувалось 54 тяжко ранених, 40 з відмороженими ногами зовсім в шпиталю і зі 150 з легкими відмороженнями в частинах.—І так весь час походу навіть одного денька хорошого не було для згадки.

Природа послужилась ворогові на славу. В рішучій боротьбі з ворогом 17—ХІ під М. Міньками відпорна сила Групи перед наступом свіжого й зродового й великого числом ворога була зникома. Природа побідила, але ж на таку видержку в цій страшній нерівній боротьбі спосібні все таки лиш герої.

Тернистий шлях.

Самий замір і перші кроки до його реалізації вже дають нам героїв. Погляньмо тепер на їх пройдений тернистий шлях.

Групі треба зайняти Коростень. По перше—місто стоїть на їх шляху, по друге—це залізничий вузол і знищивши його, можна чи малу зробити „прислугу“ ворогові, а по третє—там можна й вдягнутись і озброїтись і запастись чим слід на дальшу дорогу.

Підходячи до Коростеня треба було перейти села Давидівку і Дорошичі. Відомо було, що в кожному селі стоїть на кватирах один батальон ворожої піхоти. Група одержує наказ як найспокойніше, в кольбонах, переходити села і, виловляючи тільки тих червоних, що необережно би попадали під руки, не тривожити решти сплячих. Але ж не обійшлося тут без стрілів і гранатних взривів, що алярмувало село і викликало найріжніші етички з ворогом, а в селі Дорошичах то Групу стрінув навіть спільний ворожий вогонь. Все це однак пройшло незвичайно вдало, з великими втратами для ворога і без нія-

ких втрат з боку Групи. Одна хіба плята могла бути запорукою успіху такого плану, а Група не вагалась перед його виконанням ні на хвильку і виконала його як на неї пристало.

Коростень має бути взятий з двох боків. Група ділиться на дві частини. Частина північна, зробивши 36 верст нічного маршу до Чигирів, мусить пройти ще п'ять верст, на що остає їй всього 30 хвилин і відразу вдарить на ст. Коростень, щоби спіділати частині з півдня. Це завдання без останівок виконується.

Напад на Коростень повинен був бути пенадійний. Це однак виключилось попередніми сутичками з ворогом, які не могли не залярмувати залоги Коростеня. Напад ускладнило ще й те, що південна частина Групи, яка складалась всього із 60 чоловік при однім кулеметі, прибула о півтора години скоріше назначеного терміну і відразу вдарила на місто. Цей відділ вночі, без стрілу, займає місто, вбиває командіра і начальника штабу більшовицької бригади, вирізує Чека, випускає 470 дурі політичних в'язнів, займає стацію, нищить стаційний зв'язок і вирізує залізничну Чека. Рівночасно довідується, що залога міста валичує не, як було донесено, 200 чоловік, а до 2-х тисяч та що на стацію прибуло два ешалони червоного війська з Київського напрямку. Звичайно, маючи на це свою силу в 60 чоловік, відійшла на південний край міста, щоби подождати північної частини Групи для спільного удару.

Північна частина в марші спізнилася на пів години, а в порівнянню до прибуття частини південної, прибула під Коростень в дві години після цього, як залога коростенська була вже перед фактом нападу. Не зважаючи на це, північна частина Групи, на гук стрілів, приспішує марш, прибуває на вихідний пункт до наступу, розгортається до бою і нападає стацію. Наступ вдався, але маючи слабі сили і без виглядів на підмогу, супроти переважаючої сили ворога, мусить відступити. Сотник Стефанішин, що з північної частини Групи зайняв був стацію, відступає зі стратами, але ж і здобичею—зі 150 полоненими та оставляє ще більші втрати для ворога. В цім наступі забито хорунж. Соколовського і тяжко ранено хорунж. Васильєва.

Група відступила на вигідніші позиції з метою поновлення наступу. Приводилась до заду Група, але й червоноармейці, що висіли з вагонів, теж приготувались до відбою і засіли від вагонами.

Після цього відступу командіри „бригад“ Групи доносять до свого штабу, що поновити фронтальний наступ дуже тяжко, а з одного куріня, що займав стацію, доноситься: „Перетомленість старшин і стрільців так велика, що випробовані в боях старшини і стрільці куріня, мимо граду куль, не можуть бігцем витягнутися в лаву. Перебіжка виключена. Закритих підходів немає, а дротяні огорожі, якими засіяний передтерен перешкоджають наступові. Половина набоїв вистріляна. Ворог засів під вагонами за високим насипом і поряжає вельми густим і сильним скорострільним вогнем. Лави ворожа видовжується, вводяться нові сили“.

На це командуючий дає наказ продовжити крила—ліве 5-м курінем (69 чоловік!), а праве 15 кіннотчиками (!) і повести загальний і рішучий наступ. Очевидна була, особливо центрові, загибель. Але лави знялась і рушила. Чи тут можна вибирати героїв? Хіба того, що наказ видав...

Центр дійсно потернів величезні втрати і тут згинув і сотник Стефанишин. І тільки на вид великих страт послідував наказ відступати на Чигири. На другій версті дороги доганяє Групу ворожий бронепотяг і криє її з чотирьох гармат. Прийшлося без відпочинку йти аж за 15 верст від Коростеня до села Михайлівки, щоби похарчуватись, а звідтіль, після не сповна 3-х годинного відпочинку, для більшого спокою, до села Дідковичі ще за 12 верст.

Результати бою: забитих 2-х старшин і 4-х стрільців, тяжко раєних 2-х старшин і 12 стрільців, в цім числі 8 найкращих скорострільчиків в однім тільки куріні; в других не краще. Тепер погляньмо: марш до наступу 41 верст, тяжкий з великими втратами бій 4 до 5 годин і дальший марш відступу 27 верст. І все це на протязі одної тільки доби. До того, звичайно, треба додати ще й те все, що дала в ті дні для них немилосердна природа.

Як же назвати ту напів голоу й голодну сірому, що все це перенесла? Яке місце її на сторінках історії боротьби за визволення Батьківщини?

В Дідковичах відпочинок, ночівка, заготовка в кузні де-яких інструментів (!) до скорострілів, підрахунок втрат і трофеїв, овивання онучами ніг і одна згадка, що на ст. Коростень осталась в вагонах чудова англійська обмундировка, черевики, набой та 9 нових гармат з упр-жами. Все це не може не валинути деморалізуючо на Групу. Але ж Група знімається і їде на Радомишль для злуки з Київськими повстанцями.

Поминаючи бій б ст. Чоповичі, що коштував смерти підполковника Мінаківського та ранення полковника Лисогора і хоч був вдачний, але ж безкорисний, переходимо до періоду з 12 го листопаду.

З цього дня починається безперервне переслідування Групи ворожою кіннотою. Група вийшла на чисте поле, стріли з ар'єргарду долітають аж до авангарду, дорога розмокла, трудна для маршу, в обозі більш 50 підвід під раненими й хворими. І все ж таки, коли ворог нападає Групу з двох боків підчас переправи в селі Городськ, вона, без втрат для себе і кроваво для його, його відбиває. Друга повстанча Група, що переходила через ці місця через тиждень з напрямку Шепетівки, найшла на місці бдю масу побитих коней, а місцеве населення оповідало про величезні страти, які мали тут більшовики.

Тепер Група має спокій лиш тоді, коли ворог годує коней, або змінюється другою частиною.

В с. Раївці 4-й курінь прикриває переправу через річку Білку. Після переправи цілої Групи, курінь вбрід, у воді вище пояса, переходить річку при 20 степенях морозу. Після цього не передягнувсь, бо ж ні в що було, не погрівшись навіть, бо не дозволив на це ворог, рушають далі. І тут споміж геройської маси слід одмитити стрільця Сичука. Перемоклі, прозяблі й голодні підходять до села. Стр. Сичук до всього ще й босий. В селі збірлись посушитись, коли підосів вже ворог і почалась стрілянина. Стрілець Сичук не в силі йти за другими і куля власної рушниці перериває витку його життя.

В той час (13—XІ) було в шпиталю 54 тяжко ранених, з них 25 старшин, і 40 із зовсім відмороженими ногами, а до 150 чоловік легше ранених, хворих і з меншими відмороженнями при частинах. Звичайно, Група бойової вартости собою не уявляла і направилась в напрямку

Тетерівських лісів, щоб позбутися вічного переслідування ворога, а потім подумувала вже, як врешті спастися. Місяця на Україні для неї вже не було.

В таких стані Група прибуває 16—ХІ. о год. 7 вечора, ще з новими раненими після наскоку ворога на Полідарівку, до с. Малі Міньки, зробивши від Дідкович на протязі сім днів 292 версти дороги. З того припадає 80 верст на протязі 3-х днів від Дідкович до Заньків до переслідування ворожою кіннотою і 212 верст на протязі 4-х днів від Заньків до М. Міньок при переслідуванні ворогом. За цей останній час відпочивала Група не більше як з половинною години на добу.

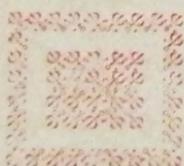
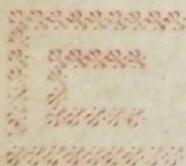
В М. Міньках ворог зголошений з південного напрямку в силі ескадрону кінноти. В Групі заряджено поготівля і вимарш о 12-ій годині. Рівночасно з тим, коли в означений час кольона була вже витягнена, ар'єргард вв'язується в бій з ворогом а назустріч кольоні, в віддаленню 1000 кроків, під прикриттям лісної смуги, несеться обхватом з права (зі сходу) на переріз кольоні, ворожа кіннота. Чоло кольони здержує ворога і цей атакує тоді, під прикриттям своїх скоростріль, безборонний об'єкт і розриває кольону на дві часті. Настає пекло, в яким кожний бачив лиш загибель. 4-й і 5-й курні прямують до найблизчого ліса, щоб схоронитись—один на схід, другий на захід. Старшини і стрільці на місці бороняться безпримірно; а треба зважити, що здорових там майже не було. Ворог розсипався під їх руйнівним вогнем і гранатними розривами. Ранені видають гранати на ворога в одчаю, а останньою взривають себе. Кращий зразок тут—ранений ройовий 4-го курня скорострільчик Андрієвський.

Один з начальників так описує цей нещасливий момент: „Бачу як наша кінна розвідка і кінні штабу Групи на західнім полю с. Звиздаль ніби під'їзять для загроження ворогові з заходу. Стараюсь з другими старшинами задержати на краю села поодиноких піхотинців для відсічі частини вирваного з рук ворога обозу з раненими. Та зробити що небудь неможливо, бо й револьверові стріли не ділають. Хочу зробити це саме при західнім виході зі села, але ж в той час навала ворожої кінноти вже атакує село, а проти нашої кінної розвідки скаче новий ескадрон з с. М. Міньки. Болотистий потік,

що в селі Звіздаль, спасас нашу „кінноту“, яка відходить на північний захід. Бачу тільки поодиноких козаків розсіяних по полю і розпучливі обличчя ранених на кількох возах, які, куди несуть очі, мчаться то на північ то слідом за власною „кіннотою“. Не можу нічого вдіяти, подаюсь на північний захід. Правда 4-й і 5-й куріні ще бороняться в лісах, але ж дістатись до них через ворожий круг не можна. Одиною розрадою служить думка, що вспів підчас привалу в М. Мільках обміркувати з командірами можливий шлях відвороту на випадок біди. Я чув пізніше від тих, які спаслись з життям, що вони були близькі самоубійства. Це дійсно було у кожного з нас“. А характеризуючи одну частину Групи, той самий начальник пише: „Загальна характеристика нашої піхоти в цілому буде більш чим похвальна. Знання служби, хоробрість і мужність, стрілецька самостійність, інтелігенція, карність і обов'язковість більша, як можна було її вимагати. Видержка і товариська взаємодіч—це ті ціхи, які дали можливість перенести надлюдські труди походу. Чого не виносили коні, то видержували люде. Слід зауважити, що в 8-ми останніх днях маласть можливість спати не більше, як 27 до 30 годин, т. є. 4 години на добу при переходах 44 версти, а з 12-го—16-го—ХІ аж по 53 версти на добу. Доводилось закусувати хлібом на дворі підчас походу. Перемокла й заморожена—могла промощувати собі дороги через спіжні завії тільки така піхота, яка з'уміє дійсно по героїськи вмерти“.

Бій в М. Мільках був останнім боем повстанчої Групи, який повів одних на найвищий шабель героїства і слави—на мученичу смерть з рук ворога, а других примусив манівцями прямувати до кордону та спинитись між нас за дротами.

Сот. Глаский.

Невідомі Герої.

Змагання кожного народу до свого кращого життя переплітаються зі звичайним рухом народу як маси з вчинками поодиноких груп, окремих одиниць, що підносяться понад масу і заслуговують ними на почесну назву героїв. Імена героїв записуються золотими буквами в історії народів і служать постійними гарними зразками для слідувачих поколінь, для геройських подвигів дальших одиниць, що вибиваються понад уровень мас. Але ж добутки народів складаються не лише з добутків герейських вчинків. Ті являються лиш каплями в морі змагань всього народу, — становлять тідьки краші жемчужини у великій екзотичній змагань всього народу. Добутки народу добуваються незліченим числом геройських поривів всіх складових атомів народу, які не всі уловимі і не всі даються занести на сторінки історії як особні факти, та затираються в загальній збірній оцінці — подвиг народу. І в тім то подвигу народу губляться незлічимі зразки героїства тих, яких не замічено, яких не прослідкувало людське око, щоби наказати перу занести їх на сторінки історії.

В останні часи зрозуміли це народи. Найкращим зразком цього послужить Франція, що, оцінюючи незамічені в ділянню а великі в наслідках подвиги, поставила в Парижу пам'ятник невідомому героєві жовнірові. Це є найкращий зразок пошановання духу народу, якого часточки дають героїв.

У нас — чи ж можна злічить героїв, яких імена прикриває таємницею наша рідна земля? Де імена тих, що авреольом слави окутали наш народ? Де ті, що збудували геройську славу наших останніх літ? Остались імена, яких — краще не згадувать. Все ж гарне, все високе, ідейне — загибає в тумаві незнання, блукає по непевних шляхах людської пам'яті і поволі котиться по похилій площі до невможливого — забуття.

Наші герої — це дух нашого народу. Йому завдячуємо життя помимом всіх сил направлених на його знищення; йому завдячуємо і тих маленьких фігурок нашої козацької сіроми останніх двів, що патхиена тим духом, злетіла на його крилах на вершини героїзму і слави.

Тяжко сходити з тих вершин до нашого буденного життя, — осуджувати себе перед лицем Великого Духа.

Хто ж винен, що кадри наших невідомих героїв — збільшуються? Хто винен, що часто-густо й родина наших „маленьких“ — а великих героїв не знає, де шукати своїх синів, звідкіль їх очікувати, чи взагалі очікувати?

Це буденщина, в якій ми не дописуємо своєму завданню. Це обов'язок регулярного війська, на яке ми претендуємо, а якого

приписів не виконуємо. Цей припис наказує нам знати кожного нашого старшину й стрільця. А як ми його виконуємо—хай послужить факт, що часто маємо імена а не знаємо до кого вони належать і де їх рід, а часто-густо й імена нам бракує; загинув козак, чи до числа стільки то козаків та й годі. І коли справу старшинську до деякої міри в цьому відношенні влаштовано, то про козаків не згадуйте.

Чимало ще тут причин і від нас незалежних. Чимало імен ми мусимо тримати в таїві, поки наш край звязаний путами ворога.

І тільки завдяки всім тим умовам—престіть нам відомі й невідомі Герої, що імена Ваші ховаємо поки-що в серці. В дні слави нашого краю народ Вас не забуде і призначить належне місце на сторінках історії.

Тепер ми мусимо обмежитись загальним підрахунком і означенням імен тих героїв, яким ворог шкочить вже не в силі, а числа хай вказують сущим поколінням, як глибоко коріння зацуптив дух народу; як численні кадри народу вміють постояти за свої ідеали.

В славнім а нещасливім поході повстанчої Групи осінню 1921 р. убиті: Підполковник Міцаківський на ст. Чоповичі, сотник Стефаншин, хор. Соколовський, хор. Васильїв, рой. Матвієнко Микола, стр. Літаш Микита, стр. Бронченко Гриць під Коростенем, стр. Сичук Семен в с. Раївка, рой. Андрієвський під М. Міньками.

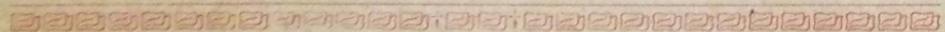
Близчі відомости про деяких загинувших героїв маємо дальше, а решта—зовсім невідомі. Подаємо тільки те, що знаємо: стр. Літаш походить з Чернигівщини, стр. Бронченко з м. Батурина на Чернигівщині, стр. Сичук з волости Кочевської, Староконстантинівського повіту на Волині.

Загальний підрахунок загинувших одної бригади повстанчої Групи такий: Старшин і урядовців: забитих 4, ранених 8, без вісти пропавших 52; Стрільців: забитих 5, ранених 19, без вісти пропавших 133.

На це припадає наших товаришів по службі: старшин: забитих 3, ранених 6, пропавших без вісти 18; стрільців: 4,—19,—106.

Загибло багато старшин і стрільців з рук ворога в останнім бою а потім в полоні, алеж відомости про імена тих, що загинули, не зовсім певні і тому для можливої потреби одиниць, що сиділися і тепер знаходяться між ворогами, їх імена мусимо промовчати.

ШАНА ЇМ і СЛАВА!

Сотник Володимир Стефанишин.

* 14—I. 1898—† 6—XI. 1921.

Поляг в нерівнім бою за визволення Батьківщини... Ще одна молода буй-голова поникла, ще одні ясні і тверезі очі померкли... Бодрий і могутній дух покинув з крині коване тіло—рідня мати земля приютила свого сила в хотюдних обіймах...

Учень—друг великих „лицарів абсурду“ Січових Стрільців Черника і Загаєвича... „пропадай рабство народу, згиньте кордони Збручеві! Наємось голомом синього Дону, а Сян грудьми оборонимо!“—кликали вони... „ковало куй поки горяче!“... „кріпись як дуб серед бурі—не гни спини мов лозина!“... і заклик їх мусить родити плоди, бо політий кров'ю святою тих під Мотовилівкою а Його — під Коростенем.

Сотник В. Стефанишин, уроженець м. Станиславова. (14—I. 1898 р.),—пройшов з відзначенням клясичну українську гімназію, а діяльна участь в підпольних гімназійних гуртках самоосвіти виробила в ньому самостійну думку й тверезий погляд на життя. Палкий ідеаліст поступає, з вибухом великої війни, добровольцем до Українських Січових Стрільців, де, після скінчення старшинської школи іменованій хорунжим, був дійсно зразковим старшиною. Інтелігентний ідеаліст, обовязковий а палкий вояка, був одним з тих У. С. С-ів, які творили „душу стрілецьку“... Нарід Галицької України прославляє їх вчинки в піснях народних, а молодь складає легенди...—не Соборник активний, а не догматист партійний.

В 1917 р. попав в полон, а з вибухом революції в Росії утікає з полону і снішить не до Австрії, а до Києва. Поступає молодшим старшиною до 1 п. п. С. С. і служить аж до обеззброєння того полку Німцями. Коли Німці зажадали визнання кацапсько-гетьманської влади та вимагали підчиненості С. С.—ів їм (Німцям) С. С.—и покидають Київ і одиночним порядком поступають в 2 й п. Запоріжський. Тут бачимо і В. Стефанишина у бомбометній сотні. Обороняючи кордони Харківщини і Чернигівщини, стрічається з „протофісовськими гайдамаками“, а зрозумівши до чого гне Скоропадщина, переходить до Білої Церкви, де формується Окремий Загін С. С.—ів. В Білій Церкві загорів запалом, який панував у С. С.—ів. Старь і молод розумів, що без війська національного,

війська регулярного, немає Української Держави. Отже працює понад сили, а після проголошення федерації з Красновим, бачимо Його під Мотовилівкою, де праця Білоцерківська показала на яві.

В грудні 1917 р. Він в Києві к-ром пішої розвідки при 1-ій див. С. С—ів працює як і у Білій Церкві. Тяжко, як дуже був огірчений, коли, виконуючи свої обов'язки, мусів силою викидати з нічного притону п'яний оргіями Штаб N дивізії. Ворог „докінчував“ вже Лівобережну, а вони п'ятий з черги день „прощались з Київом“ Ідучи на фронт, а їхні війська, без проводу, попадали в руки ворогові. „Праці!—безутомної праці вимагається від кожного свідомого Українця, а Ви?!“... і Стефанишина карав винуватків,—карав буком. Любив всіх людей здається, але ж ненавидів „нейтральних“, ліних „спеців“, і тих розбишаків, котрим влада,—своя влада потрібна для наживи.

Після залишення Києва завзято воює в складі і п. п. С. С—ів, а в грудні 1919 дається інтернувати в Польщі. Являється надія на регулярне військо в 6-ій див. формованій в Лавцуті і Бересті. 6-та див. знає сотника Стефанишина. Не було бою, в яким би він не визначився,—не дав нового доказу відданості ідеї української державності й своєї неустрашимости перед лицем ворога.

Тяжкі умови життя інтернату в 1921 р. не ломлять його,—не підривають віри. Гарт духа ішов в парі з гартом тіла;—Він студіює військову науку, але ж не забуває про філософію, гарне письменство, а в вільний час займається легким спортом.

*Я кличу цілий світ боротися зі мною,
Всі сили які є, небесні і пекельні!*

*Всі сили, які є, напруживши до бою,
Я кинусь до борні з природою й судьбою.*

Хлі прах мій пропаде! Але ж бо я не впаду!!

Ці слова поета це мотто життя нашого героя. В останнім листочковій поезії Він надрягає всі сили „до борні з природою й судьбою“. В нерівнім бою в Коростень займає своєю сотнею стацію, кроваво метить

наїздника, бере 150 полонених. Але ж, при поповненні наступу смертельно поцілений ворожою кулею в чоло, покидає нас здеморалізованих і переходить в товариство „лицарів абсурду“ з під Мотовилівки. Для нас лишив заповіт, а ройовий Цербак перший послідовник його.

„Прах їх пропав!“—та не шукайте могили, а віднайдіть духа їхнього!

Р. С.

Козак Сичук.

Не рік і не одно століття тоне
Від тих часів, як Брут хоробро вмер,
Як кинувсь він на меч в руках Стратона,
Щоби в неволю не попавсь живцем.—
А й нині ще луна гремуча слава
На всій землі про цю геройську смерть,
А в Шекспіра про це трагічна ява
Найтвердшу людську грудь і серце рве.—
Багато слів написано про Брута,
Не одна піснь співається про нього,
А смерть його й по нині не забута,
Бо це великий муж народу свого.

То це про Брута, бо він Брут.—А хто
Колись промовить хоч слівце одно
Про смерть геройську—смілу, як і ця,
Але цілком звичайного борця?—
Борця, що вмер так само, як і Брут,
Щоб не попастись до ворожих рук,
Що сам собі поставив смертний Хрест,
А мукам всім тяжким зробив кінець?—
— Ніхто!—Хиба в сльозах рідненька мати
Спита: „Єдиний сину, де ти—де?—
Ах де мені—ох де тебе шукати,
Мое дитя,—мій скарбе,—мое все“?!.
І замість чутки—вістоньки про сина,
Хиба почує голос—кра та кра...

Також ніхто не вкаже, де могила
Завзятого оцього козака...

Тому розкажу я бодай коротко
Про те, як сміло вмер козак Сичук.—
Козак, що не стояв, як Брут високо,
За те умер так само, як і Брут.
Щоби не згинула по нім ця слава,
Яку не легко, а життям здобув,
Розкажу всім, як смерть його обняла,
Про що до нині я ще не забув.

Борня горить, борня кипить пекельно
З навалю проклятих ворогів;
Куда не глянь—одна різня смертельна,
Аж кров булькоче посеред степів...
Кипить отся борня, як днем—так ноччу,
Вже віддишу в грудях не вистає,
А на ногах зліпаються всім очі,
Бо відпочити ворог не дає.—
Козацтво змучене вже з ніг валиться,
А тут насупила грізне чоло
Тако ж природа вся, і наче метиться
Та збільшує утомленим ще злб...
Куди пройшли—лише сліди кроваві
Осталися на білому снігу,
Бо босі йшли кровавими ногами
По снігу в бій за рідну Вітчизну...

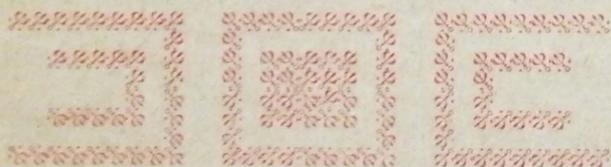
І так дійшли кровавими стопами,
Під градом куль проклятих ворогів,
До річки Білки, що плаве лісами,
Де ноччу бій скіяжено закинів.—
Тут ворог здарив, наче сильні громи,
На горсточку утомлених борців,
Які валились вже, немов солома,
Смертельно змучені серед снігів...
І більше ця утома, чим сам ворог,
Побіджує голодних козаків,
А тут і вся природа, наче в змові
Із ворогом, присіла цих борців.—
Не стримали над річкою навали,
За річку Білку відступили в брід...

За ними велід пустилися варвари,
Татарсько-дикий, біснுவатий рід!—
Козацтво босе, мокре та голодне
Підходить вже до Раївки сільця,
Де думає загріти кров холодну
І з'їсти шось, бо вяне вже душа...
Та клятий ворог не дає спочити
Ані хвилиночки в отсім селі:
Він хоче всіх в неволю половити,
Щоби кінець зробити боротьбі!
Козацтво мусить відступати дальше,
Щоб не попасти до ворожих рук,
Бо хто з борців попаде, той поляже
Тяжкою смертю з терпінь і мук...
За Раївку усі вже відступають
Під покровом нічної темноти;
Сліди кроваві снігом полишають,
А мимо цього мусять дальше йти.—

Рушають всі, лише оден лишаєсь—
Лишається ось тут козак Сичук,—
Козак, що зі своїм життям прощаєсь
Та гине так, як згинув славний Брут.
Рушати дальше він не може кроку,
Бо з босих ніг стікає сильно кров.—
В його грудях зродився біль глибокий,
А разом з цим роспука і любов,—
Любов не та, що вяже всіх коханків,
А та, що рве у бій за вітчину,
Що серденько розносить на кавалки
За програу із ворогом борбу...
А він горячо вірив в щастя на землі та в рай,
В грудях його одні огні палали,
А в жилах кров, неначе водограй.—
Із вірою незломною—святою,
Чистенькою, неначе сам хрусталь,
Він кинувся завзято в вир до бою
І взяв до рук козацьку остру сталь.—
Не мало в цій борні крові пролялось
З грудей його, із серця та із жил,
Не мало мук—терпінь йому зазналось
Від тих часів, як кинувсь він в цей вир...
Вже сталь його в борні цій притупилаєсь,

Вже сталь оту присіла темна ржа,
Бо вража кров уже її спалила,
Що лялась нею, наче та вода!..
А щастя він нігде—нігде не бачив,
Він щастя ще ніколи не зазнав—
Він всюди пекло, пекло й пекло бачив,
Про що ніколи навіть не думав!..
І в цьому пеклі сам він зараз гине,
Бо біль—ропука серце розрива,
Бо біль проник усі його клітини,
Бо з болю вяне вже його душа!..
Батьківщину він бачить всю в руїнах,
Він бачить сам, як ворог розпина
Обляту кров'ю і слізми країну
Та нищить все, неваче смерть страшна.—
А тут уже немає сил у нього,
Щоби разом ще кинутись у бій
На тирана скаженого оцього,
Що так лютує тут, неваче змій.—
І груди його розноситься від болю,
Ропука серце рве вже на куски!..
А тут і ворог преться вже по полю,
Немов хижак голодний у ночі...
І як той Брут у бою під Філіппі,
Коли програв з Антонієм борню,
Так ложить тут Сичук, в самому цвіті
Життя, буйную голову свою.
Ріжниця та, що Брут на ніж кидаєсь,
По старому звичаю всіх Римлян,
А наш Сичук самий себе стріляє,
Щоби спастись від тяжких кайдан.—

Підполк. С. Григоряк.

Хорунжі Соколовський і Васильєв.

За нами—безмежні роки-віки страшної неволі; за нами свідки нашої слави—високі могили; за нами ціла низка величезних жертв на жертвеннику Батьківщини; за нами останні чотири роки надлюдських кривавих змагань за визволення народу; за нами досвід—як багато треба нам робітників на запущеній громадській ниві і як мало в нас їх було; за нами досвід, що майбутнє нашого народу—залежне від сильної армії; і за нами ж досвід, як слаба та армія була, як мало було не тільки дійсних, душею відданих народові, військових, але й як мало було таких, що побажали б себе посвятити тій великій і почесній службі для народу,—його держави.

Рік за роком забирає наша судьба одного по другим краших наших вояків, а нові роки обіцяють нам не багато. Особистий інтерес часто затемнював інтерес народу і кожний підписувався в книзі служби для народу під більш дохідною статтею. Мало було таких, що з любов'ю дивились-би на свій вимріяний образ активного українського старшини в майбутнім, а свідомість потреби сильної армії, інтерес особистий і бажання бачити в розквіті свою державу—носили завжди п'ятно непослідовності і, свідомо чи несвідомо,—схиблених шляхів.

Коли розгортаємо цю картину перед ш. читачами, то тільки тому, що хочемо вказати на скільки дорогі для нас не тільки сучасні військові вишколені сили, але й ті, що всією душою своєю стремляться до заступлення їх чи для допомоги їм в майбутнім. Хочемо вказати, що дуже болючою для нас є страта не тільки тих, що вміло керували нашими ріденькими бойовими рядами, але й тих, що до цієї ролі всім запалом своєї душі рвалися і підготовлялись на майбутнє.

І до таких втрат болючих ми мусимо залічити наших молодих старшин, що загинули на повстанню на Україні—хорунжих Соколовського і Васильєва. Короткі нариси з їхнього життя послужать для нас найкращим для цього доказом і вкажуть, на скільки болючу втрату причинила нам наша невмолима судьба, забираючи від нас цих двох наших товаришів по зброї і нещастю.

Хор. Соколовський Анатоль, родився 8 липня 1897 р. в с. Курилівці, Ольгопільського повіту на Поділлі. Скінчив Ольгопільську вищу початкову школу. 1916 р. був покликаний до війська і приймав участь в боях з Німцями на Стоході. Підчас українізації війська служив в Києві у підготовчій команді. Приймав участь в розброєнню большевиків в Києві і в голосних нещасних боях під Бахмачом і Крутами. При гетьмані поступив до гарматної бригади Запоріжського Корпусу. В 1919 р. поступив у Спільну Військову Школу. Зі Школою приймав участь в боях з Денікінцями під Проскуровом, де попав в полон. На ст. Жмиренка втік з полону, а в травні 1920 р. поступив в Кам'янецьку пішу Юнацьку Школу. Після скінчення школи підвищено його 28—V.—1921 до рангу хорунжого. Як старшину приділено його до 6-ї Стр. дивізії. В повстанчій поході осінню 1921 р. гине під Коростенем від ворожої кулі.

Знакомі його додають до його характеристики: в школі був одним з ліпших юнаків і гарним товаришем: „Як портопей-юнак підтримував гарніві дносини з юнаками як начальник і як товариш.

Хор. Васильїв Олекса, народився 23 листопаду 1896 р. в м. Балті на Поділлі. Скінчив з кляси Учительської Семінарії. У свій час вступив у Чугуївську військову, а 13—IV 1919 р. у Кам'янецьку Юнацьку школу, яку скінчив по 1-ому розряді юнаком. В школі виказав незвичайну впертість в поборюванню труднощів науки, а до військової служби ставився завжди дуже суворо—вимагаючо. Характером своїм був козаком з покликання. Завше серйозний—нелюбив жартувати. Товарищі так теж і оцінювали його характер і відносились до його з особливою пошаною і симпатією. В бою під Коростенем тяжко ранений пропав без вісти.

Перед нами жертва двох старшин,—одних із перших старшин дійсно українських—українського виховання. Це мали бути ті, що мали виховувати на протязі довгих літ воjákів нашої молодї армії. Це не випадкові старшини на час, що мріють про своє обивательське життя. Це ті, що душу свою і тіло зложили на жертвеннику найбільшого обовязку супротив свого народу—своїї

молодої держави. Це одні із основи, на якій мала судуватися наша армія.

Судьба не перебирає. Її ненаситність переходить всякі міри і творить шораз то більші люки в наших рядах. Але ж—помиляється, коли думає зломити нас і примусити плакати. Наші славні товариші не плачу від нас вимагають. Ці жертви додають нам тільки гарту і з гордістю ми кинем ворогові визов:

*„Не тішся враже! Сотня поляже—
Тисяч натомість стане до борби“!*

Ми бачимо перед собою нашу перемогу!

Дума про похід на Україну.

Більш од цієї любови ніхто не має, як
хто душу свою покладе за друзів своїх.

Іоан 25—35.

З А С П І В.

*Борцям, поляглим в цвіті літ
В борні важкій на полю
За край свій рідний, за нарід,
За правду і за волю;
Борцям, найкращим із синів
Нещасної України—
Всім тим, хто голову зложив
За честь святу Вітчизни,
Я присвятив свій скромний спів...*

*О, сестро трубадура,
На славу згинувших братів
Греми-ж, греми, бандура!*

I.

Це орли то міцнокрилі
На бенкет злітались,
І не соколи то смілі
Гей, на здобич рвались,

Скрізь знущання, зайві муки,
А в повітрі ріднім згуки
Московської лайки.

* * *
Наче хвиля б'є в Дніпрові,
Наче горлиця в діброві
Жалісно кигиче—
Україна-Ненька плаче,
Сльози болю ллє горячі
Допомоги кличе.

Скрізь розлягся сум великий:
Стогнуть гори, плачуть ріки,
Стогне степ безмежний,
Що в стражданнях, пасерб долі,
У кайданах, у неволі
Люд оба-бережний.

Допомоги Ненька просить...
Буйний вітер скрізь разносить
Плач несамовитий.
Та мовчать чужії люде:
Захолєли їхні груди,
Серця не збудити!

* * *
Гей, почувли козаченьки
Плач безсилий, стогін Неньки,
Скарги, сум і болі,
І повстали, не стерпіли
Йї на поміч полетіли...
Підняли з неволі
Невеликі сили свої;
Майже голі і без зброї,
Доручивши Богу
Свою душу й своє тіло,
На Україну полетіли
Пробивать дорогу.

III.

І підійшли до річки, що служила
Кордоном їм, скорботною межою
Між нинішнім і завтрашнім;—між тим,
Що всім відоме ззаду залишалось
І тим, що в мороці незнаного ховалось
Попереду. Вже слалися тумани

Над тихими журливими полями
І ліс німів в дрімоті самотній.
Вже ніч була. Її тасмну тишу
Ніхто нічим не зрушував, лише
Струмки води бреніли, голосили
І наче плакали в туманній далині.
І стали всі. Ні голоса ні згука
З сотень грудей не вирвалось, хоча
У всіх серця схвилювано тремтіли
І душу сум невиразний гнітив.
Мовчали всі, і всі були свідомі
Того, що в ніч цю тиху і страшну
Судьба перстом мовчазним намічає
Криваві жертви поміж них.
І знали всі, що на межі судьбовій
Минулого й майбутнього стоять:
Позаду там неволя залишилась,
Дроти, нужда, знущання... перед них
Обличча кам'яне майбутнього ховало
Ще може більш страшніші, гірші дні
Тяжких боїв в оточенню ворожім,
Тортур, глум і може смерть саму...
І слабі духом, з сумом, у зневіррю
Пішли назад; не стало сили волі
У них кордон страшний цей перейти...
І ті лише, що навік присвятили
Усіх себе Вітчизні й боротьбі,
Ті лицарі без страху і догани,
Що завжди звикли в очі заглядать
Німіїм недолі, грізній небеснеці,
Лиш ті одні, для кого невмолиме
Суворе слово „ти повинен“ стало
Навік законом твердим, життьовим,—
Лише вони, рішучо, без вагання
На зустріч лихові, на зустріч смерті й слави
Ту річку буйною в журбі переступили
І стояли в тумані по той бік...

IV.

Гомонить вже Україна—
Знов знялася хуртовина;
Знов степи, гаї і луки
Відбивають стрілів згуки,

Стогнуть знову під копитом;
Знову ліс гуде сердито,
Наче скаржиться і тужить
Він на те, що хтось ворушить
Сон віковий, сон чудовий...
Знову чути звон шаблевий,
Знову в поле і діброві
Чути клич на рідній мові.

* * *

Годі! Годі, браття спати!
Пробудились сонні хати;
Заворушилися села,
Жде чогось юрба весела...
Чути, кажуть уже люди,
Знову воля й правда буде,
Бо прийшли на оборону
Нам брати із-за кордону,
Вже, напевно, ворог клятий
Буде мусів утікати...

V.

Все йшли та йшли... Знов з радістю топтали
Піски Волинські батьківських ланів.
Ряди міцні українських борців
Рідні ліси задумливо вітали...

І рідне небо сяяло над ними;
Всміхались зорі сяєвом блідим;
Всміхалось сонце промінням ясним;
Стрічали вітри співами своїми...

Гостей борців зворушливо приймали
В чуже ярмо закутії брати,
А де-котрі, покинувши хати,
Й самі в ряди козацької ставали.

Все йшли, все йшли... Та з кожним днем ставали
Трудніщ і гірш незнанії шляхи...
А тут зворушилися, дізнались вороги,
Вже крик на г'валт залякано підняли.